

Lukáts János

„Medvéből lón malac...”

avagy egy hősi ének metamorfózisa

A tunguz-monguz költészet gyökérzete – mint köztudott – az évezredes szi-bériai múltba nyúlik vissza. Arra az időre, amikor pálmaligetek lengedeztek az Irtisz-parti oázisok fölött, amikor őseik száraz lábbal dézsmálhatták meg Alaszka aranyát, amikor a kanadai eszkimó birodalom alig két járóföldnyire volt jakháton, amikor az Ob és a Jenyiszej még közös mederben hömpölygött, szembe egymással.

Hajh, szép idők voltak azok! Nagy volt és dicső a tunguz-monguz nemzet-ség, virágozott a tunguz-monguz irodalom, különösen a hősi énekek költészete. A fölségesen zengő, három napot betöltő énekek a földi tunguzok és az égi monguzok szövetségéről és mámorteljes nászáról szóltak, és olyan gyönyörű-ség volt hallgatni őket, hogy ha a hősi énekek fölcsendültek, a tunguz-mongu-zok eldobták kezükből az ekevasat (amelyet korábban a kardokból köszörültek) és a kardot (amelyet ekevasból kovácsoltak) és hallgatták a dalokat könnyes szempillákkal. Ebből lett aztán a baj! A nagy hegyek völgyzugaiban ólálkodó irkut-jakutok csak erre vártak, rátörtek az ekétlen és kardtalan tunguz-mongu-zokra, és leigázták őket. Nyelvüket eltörölték, dalaikat eltiltották, a szövegeket átírták, a szóbeliséget pedig szótlanságra cserélték. A leghősibb hősi dalokból, a Medve-énekekből pedig egyszer s mindenkorra törölték a medvéket, amelyek nevét sem volt szabad leírni többet.

De a sokat megélt tunguz-monguz lantosok, kobzosok, dalnokok és ének-mondók sem voltak restek, de nem ám. Túljártak az irkut-jakut rabszolgotartók eszén, énekeiket megrövidítették, a medve helyett ettől kezdve a malacról énekeltek, dalaikra azt mondták: – Ezek csak óvodai gyermekdalok! – és az ostoba irkut-jakutok mindezt elhitték nekik. A dalok pedig tovább éltek, és máig őrzik az ősi tunguz-monguz lángot, bár kissé megváltozott formában! Íme, a legismertebb hajdani, hősi tunguz-monguz medve-ének!

Nagy erejű kezdő mondattal indul a törpévé zsugorított hősköltemény: *Egy kis malac, rőf-rőf-rőf!* – minden tunguz-monguz tudja, ezt a sort úgy kell érteni: Egy nagy medve, brum-brum-brum! Az elnyomatás évszázadai alatt megtanulták, hogy a sorok között olvassanak. Színre lép tehát a hősi ének hőse, s azonnal a szignifikáns harci induló kezdő dallama is fölsejlik, amely a hős cselekedeteit majd végigkíséri.

Trombitája tőf-tőf-tőf, – a hős részletes leírása során először legfontosabb fegyverével ismerkedünk meg, ez a trombita olyan jelképes értéket jelent Malac (azaz: Medve) életében, mint a Roland-énekekben a csodakürt, vagy mint Toldi Miklós markában a súlyos száfa. *Trombitája, víg ormánya* – csak az irkut-jakut cenzúra megtévesztésére tesz úgy a költő, mintha a Malac szerény földhözragadságáról szólna. A nép életszeretetének, természetközelségének azonban

itt is hangot ad. *Földet túrja, döf-döf-döf* – a munkába belefáradt tunguz-monguz nép dicsőítése kap itt hangot, amelyet a népi költészet mindig nagyra tartott, valamint a történelmi szükségszerűség közeledő dübörgése hallatszik a döf-döf-döf-ben, amely félelmetes figyelmeztetés a zsarnokoknak és mozgósító erejű fölhívás a fölkelt nép számára.

A második versszak szélesebb távlatot nyit a tunguz-monguz olvasók és a hősi mozgalom számára. *Jön az öreg, meglátja*, – mi más ez a sor, mint a nemzedékek összefogása, az évezredek paraszti tapasztalatok felkínálása az ifjú nemzedék számára, valamint az a fontos mozzanat, hogy észreveszi és számon tartja a korábbi nemzedék az újabbat mint lehetséges harcostársat. *Örvendezve kiáltja*, – leveti álarcát a költő, eltávolítja magától a jelképes beszédet, és bátran szembenéz az érlelődő történelmi helyzettel. *Rajta, fiam, rőf-rőf, töf-tőf*, – harci induló ez a javából, méltó párja a legnagyobbaknak, amely egyúttal egybekapcsolja Malac (Medve) személyét és a trombita küldetéses riadójának hangját.

Apád is így csinálja, – megteremtődött tehát évszázadok álma: a nagy tunguz-monguz összefogás, a nemzedékek kéznyújtása, a harci tevékenység egybehangolása. A tézis és az antitézis után elsőpró történelmi szükségszerűséggel következik be a szintézis!

Most már együtt zenélnék! – micsoda öröm riadása ez a verssor tunguz-monguz földön, a megvalósult nép-nemzeti, törzsi összefogás és az elvégzendő feladatok pontos kijelölése. A zene – mi más lehetne?! – a közösség szellemi és szakrális energiáinak egyesítése és világba kiáltása. *Kukoricán megélnék* – a költő tudja, nem szabad elszakadnia a valóság talajától, a lehetőségek reális felmérése a forradalmak győzelmének záloga. Nem kínál azonnal Kánaánt vagy Édenkertet, figyelmeztet a nép ezeréves megélhetését biztosító, áldott kukoricára. *Rőf-rőf, töf-tőf, döf-döf*, – zengenek a hangok és az indulatok, a hangszerek, a fegyverek és a munkaeszközök dala mind egybeforr, mozgósító erővel. Nem is lehet ez másképpen egy hősi ének diadalra juttatásában. *Ezek ám a legények!* – az érzelmek és az örömmámor legmagasabb pontján záródik a hősköltemény, a jövőbe vetett hit és a győzelem reményének felvilantása után. A *legények* szó egyszerű, de mindent magában foglal: turkálókat és rőfögőket, táncolókat és trombitálókat. A hajdani hősi ének megváltozott formában is méltó utóda az ősi dicsőségnek és évezredek énekmondásnak.